

**POLÍTICA
UNIVERSITÀRIA**

N. 12

Formació universitària sènior

Informe sobre l'impacte social en l'estudiantat

Dossier de premsa

Setembre 2021

Xarxa Vives
d'universitats

PRESENTACIÓ DE L'INFORME

«Formació universitària sènior. Informe sobre l'impacte social en l'estudiantat»

presenta les principals característiques dels programes formatius impartits a les universitats de la Xarxa Vives que s'adrecen al col·lectiu sènior. A més de realitzar una radiografia sobre el perfil de l'alumnat major de 50 anys, el professorat implicat i altres qüestions d'organització i de gestió, la recerca fa incidència en l'impacte social que aquests programes tenen en l'estudiantat que els cursa.

Els programes universitaris sènior estan adreçats a persones majors de 50 anys (o 55 anys) amb perfils proactius, interessades a formar-se i a actualitzar els seus coneixements. Són una eina de participació activa de la gent gran, faciliten les relacions inter i intrageneracionals i potencien l'ús de les TIC

Fitxa tècnica de l'estudi

Coordinació	Grup de Treball de Programes Sènior de la Xarxa Vives d'Universitats
Direcció	Montserrat Garcia-Oliva Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull
Equip de recerca	Elena Requena Varón, Marta Ausona Bieto i Irene Fernández Juncosa Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull
Universitats participants	UA, UdA, UAB, UB, UdG, UIB, UIC, UJI, UdL, UMH, UPC, UPV, UPF, URL, URV, UV, UVic-UCC*
Mètode	Enquestes i entrevistes a alumnes sènior de les 17 universitats participants (943 persones enquestades i 32 entrevistades)
Període	2020-2021

*UA: Universitat d'Alacant; UdA: Universitat d'Andorra; UAB: Universitat Autònoma de Barcelona; UB: Universitat de Barcelona; UdG: Universitat de Girona; UIB: Universitat de les Illes Balears; UIC: Universidad Internacional de Catalunya; UJI: Universitat Jaume I; UdL: Universitat de Lleida; UMH: Universitat Miguel Hernández d'Elx; UPC: Universitat Politècnica de Catalunya; UPV: Universitat Politècnica de València; UPF: Universitat Pompeu Fabra; URL: Universitat Ramon Llull; URV: Universitat Rovira i Virgili; UV: Universitat de València; UVic-UCC: Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya.

PRESENTACIÓ DE L'INFORME

Què són els programes universitaris sènior?

Els **programes universitaris sènior** agrupen la formació universitària impartida al **col·lectiu major de 50 anys (o 55 anys)**. Es vinculen directament amb l'**envelliment actiu** i el **dret a una educació per a tothom i en totes les etapes vitals**. Incideixen en la millora de la **qualitat de vida**, la **prevenció en la salut** i el **suport social**, alhora que tenen un **impacte social** positiu que, transcendint aquest àmbit, aporta beneficis per a la societat en el seu conjunt.

A través d'aquests programes, es pretén que el col·lectiu sènior segueixi sent agent actiu i participant de la societat a la qual pertany, el que millora la seva qualitat de vida aprofitant al màxim les seves capacitats, potencialitats, coneixements i aspiracions.

Els programes formatius funcionen per l'estudiantat com un tot que afecta a aspectes físics, cognitius, emocionals, socials i culturals

Per què un informe sobre la formació universitària sènior?

- Entre els anys 2000 i 2050, la proporció d'habitants del planeta majors de 60 anys es duplicarà i passarà de l'11% al 22%. En termes absoluts, aquest grup d'edat passarà en el transcurs de mig segle dels 605 milions als 2.000 milions (OMS).
- El deteriorament físic i psíquic, i la proximitat de la mort en les darreres etapes de la vida, condueixen a la marginació o exclusió social de la gent gran.
- Tanmateix, la vellesa pot esdevenir una etapa vital socialment productiva si les persones desenvolupen tasques socials i intel·lectuals que, en última instància, prevenen l'aparició de malalties i alteracions funcionals i/o cognitives, tot allargant la qualitat de vida.
- Per tant, una petita inversió en l'educació per als sèniors pot significar un estalvi important en la despesa destinada a la dependència i a la salut en un futur (IMSERSO, 2011) ^[1].
- Una de les funcions de la universitat és la difusió del coneixement i la cultura a través de l'extensió universitària i la formació durant tota la vida.

[1] IMSERSO. (2011). *Libro blanco. Envejecimiento Activo*.
Ministeri de Treball i Política Social.

RESULTATS

01.

El 6% de la població universitària són estudiants sènior, amb majoria de dones

02.

Els beneficis socials i de salut que obtenen els estudiants sènior augmenten a mesura que sumen anys a la universitat

03.

L'alumnat amb menys formació prèvia, i especialment les dones, està més satisfet amb els beneficis d'anar a la universitat

04.

Tot i que la pandèmia ha afectat negativament l'estudiantat sènior, el pas a una formació en línia ha esdevingut una oportunitat per aprofundir en les noves tecnologies

05.

Radiografia de la formació universitària sènior a la Xarxa Vives

RESULTATS

1. El 6% de la població universitària són estudiants sènior, amb majoria de dones

En el curs 2019-2020, els 17 programes universitaris sènior de la Xarxa Vives comptaven amb **més de 18.000 alumnes**, amb un **pes en relació al total d'estudiantat** de grau i màster de vora el **6%**.

Pes de l'alumnat sènior respecte de la població universitària

Universitat	Alumnat sènior (de totes les tipologies de programa)	% Alumnat sènior /total població universitària ¹	
Universitat d'Alacant	1.363	5,4%	
Universitat d'Andorra	22	4%	
Universitat Autònoma de Barcelona	5.163	15,3%	
Universitat de Barcelona	1.117	2,4%	
Universitat de Girona	155	1%	
Universitat de les Illes Balears	1.038	7,8%	
Universitat Internacional de Catalunya	59	1,3%	
Universitat Jaume I	1.088	7,6%	
Universitat de Lleida	72	0,8%	
Universitat Miguel Hernández d'Elx	702	5,4%	
Universitat Politècnica de Catalunya	259	0,9%	
Universitat Politècnica de València	2.125	7,8%	
Universitat Pompeu Fabra	85	0,7%	
Universitat Ramon Llull	47	0,3%	
Universitat Rovira i Virgili	1.742	14%	
Universitat de València	1.777	3,8%	
Universitat de Vic · Universitat Central de Catalunya	1.484	17,8%	
TOTAL	18.298	5,8%	

Font: Elaboració pròpia. Nota: La població universitària inclou l'alumnat matriculat a graus i màsters oficials.

Es constata la feminització de l'estudiantat sènior, encara més pronunciada que la pròpia de l'estudiantat de grau i màster

Persones matriculades segons sexe

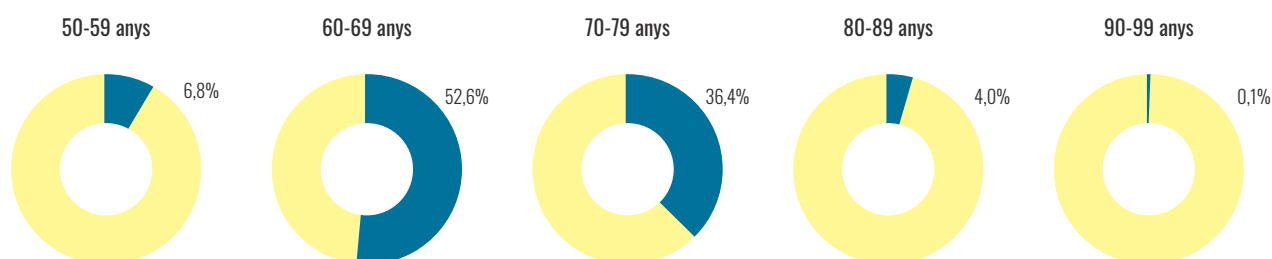
Font: Elaboració pròpia a partir de la informació proporcionada per les universitats participants

RESULTATS

L'accés a la formació universitària sènior es realitza pel requisit d'edat. L'edat mínima exigible són els 50 o 55 anys. Cap universitat de la Xarxa Vives demana prova d'accés per accedir-hi.

Més de la meitat de l'alumnat sènior té entre els 60 i els 69 anys (52,6%), una proporció que augmenta fins al 88,7% si hi sumem el grup d'entre 70 i 79 anys. L'edat mitjana de l'alumnat dels programes universitaris se situa en els 68 anys.

Matrícula per edat

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació proporcionada per les universitats participants

8 de cada 10 estudiants universitaris sènior tenen estudis previs: el 62,4 % ha cursat estudis universitaris, mentre que el 24,8%, estudis secundaris.

En el grup de persones que únicament compten amb estudis primaris, el percentatge de dones dobla (69,2 %) al d'homes (30,8 %).

2. Els beneficis socials i de salut que obtenen els estudiants sènior augmenten a mesura que sumen anys a la universitat

La formació universitària sènior impacta positivament en la salut física i psíquica i en el benestar general de l'alumnat que cursa els estudis.

Els programes universitaris sènior cobreixen necessitats intel·lectuals, culturals i socials, acomplint una funció inclusiva i retornant a les persones grans els seus drets de plena ciutadania

Així mateix, conforme més anys fa que una persona està matriculada en un programa de formació universitària sènior, més beneficis hi percep. Qui més anys duu com a estudiant a la universitat percep en major mesura que ha guanyat **relacions d'amistat** i aprofundit en les **relacions socials** establertes, així com que s'ha enriquit de les activitats que han sorgit arran del projecte educatiu que ha cursat. De fet, molts reconeixen que les interrelacions sorgides a la universitat s'incorporen després a la xarxa d'amistats, augmentant el **capital social** i expandint-se a espais extra-universitaris com són les vacances.

RESULTATS

Els programes universitaris sènior esdevenen el **principal eix de socialització alternatiu** als espais segregats i només destinats a la gent gran (casals d'avis, viatges dirigits exclusivament a la "tercera edat", etc). A més, el **contacte amb l'alumnat més jove a les facultats** es veu, i es viu, com a molt positiu. Alhora, la participació de la gent gran augmenta l'**heterogeneïtat de la població universitària**, enriquint-la amb altres coneixements i experiències.

Els estudiants que més anys duen cursant estudis a la universitat també perceben en major mesura haver aconseguit **vèncer temors i complexos**, haver millorat la seua **capacitat intel·lectual**, ser més tolerants i humils; més receptius a aprendre a fer servir les **TIC**; a **millorar les relacions** amb l'entorn més proper (família, amics, veïns); i a **superar situacions vitals traumàtiques** (viduïtat, malaltia o pèrdua d'algun familiar, amic o similar). L'estudiantat amb parella reconeix, a més, que l'assistència a la universitat ha estat un facilitador d'**espais separats**, d'aprenentatge propi i individual, que reverteixen en un benefici en la relació de parella.

Els mateixos resultats s'obtenen en avaluar l'edat. És a dir, les persones de més edat (aquelles que tenen 76 o més anys) perceben majors canvis arran de la seva participació en la formació universitària sènior.

Aquestes generacions tenen un nivell formatiu inferior i viuen l'inici d'uns estudis universitaris amb il·lusió i com una oportunitat de creixement i superació personal. Parlen d'anar a la universitat com de recuperar un temps perdut

L'establiment de rutines i obligacions socials per assistir a la universitat, assumides voluntàriament, tenen també un efecte d'**agenda-teràpia**. La rutina creada pels cursos manté als estudiants sènior connectats amb activitats culturals i físiques, noves o que tenien abandonades. Aquesta *agenda-teràpia* facilita que l'estudiantat jubilat torni a **connectar amb l'exterior** i a implicar-se socialment, evitant l'aïllament i la solitud, i obligant-lo a **mantenir una imatge social**, a "arreglar-se" físicament i a no "descuidar-se".

Les persones de més edat són les que més probablement poden patir pèrdues en el seu cercle de relacions i **la participació en cursos universitaris pot minvar** els sentiments de **solitud i aïllament social** que poden experimentar, alhora que augmenta la **il·lusió de viure**.

Així, la formació obtinguda redunda en un **benefici físic** per l'augment de mobilitat però també ajuda a **oblidar malalties** cròniques que afecten físicament l'alumnat. Als beneficis anteriorment esmentats, s'hi afegeixen la **reducció de sentiments d'ansietat o depressius previs** i la **millora de la memòria** gràcies als exercicis que fomenten la reflexió, l'esperit crític i a la curiositat científica.

RESULTATS

3. L'alumnat amb menys formació prèvia, i especialment les dones, està més satisfet amb els beneficis d'anar a la universitat

Els estudiants que tenen menor formació prèvia valoren més positivament els efectes que els programes universitaris aporten a la seva salut i a la seva vida social, cultural i formativa. Aquests estudiants es matriculen a la universitat motivats per aprendre, per mantenir-se ocupats, per incrementar la seva autoestima i sentir-se més útils. **Tanmateix, és a aquest sector de la població amb menys formació on menys arriben aquests programes.**

Només 2 de cada 10 estudiants sènior són persones sense estudis o amb estudis primaris, mentre que 6 de cada 10 tenen estudis universitaris previs

Per tant, és necessari que el conjunt de la societat i, especialment, els programes universitaris adreçats al col·lectiu sènior, facin un esforç divulgatiu adreçat al perfil de persones grans amb menor nivell acadèmic previ. Aquest grup d'edat presenta un **desig molt gran d'aprendre en no poder haver-ho fet abans**, ja sigui per obligacions laborals o familiars, o per la manca de recursos.

Cursar estudis universitaris sènior es relaciona directament amb un augment de l'activitat cultural, com anar a museus, teatres o cinemes. Els estudiants valoren que aquest increment, a més d'aportar-los **més coneixements culturals generals**, els permet participar en converses de forma més fluïda i segura. Així, la formació universitària sènior proveeix l'estudiantat amb una **visió de l'entorn i de la vida més crítica i àmplia** que l'obtinguda al llarg de la seva trajectòria vital.

En divulgar l'oferta formativa sènior als perfils on encara no arriben aquests programes suficientment, s'ha de tenir també present la **perspectiva de gènere**. **La proporció de dones amb únicament estudis primaris dobla la d'homes** com a conseqüència de la dificultat que aquestes han tingut al llarg de la història a l'hora d'accedir a la universitat. Val a dir que la universitat ha estat tradicionalment un espai reservat als homes, que són els qui havien de participar de l'àmbit productiu.

Les dones entrevistades ressalten que assistir a classes a la universitat els permet gaudir d'un espai propi i estar alliberades de mandats de gènere, com la cura de fills i nets, i de la llar

A més, les dones valoren més positivament les habilitats TIC adquirides, les relacions establertes, les activitats sorgides "al voltant" dels cursos formatius, així com la superació de situacions traumàtiques, complexos i temors, com a conseqüència de la seva assistència a la universitat.

Les noves relacions socials establertes a la universitat impacten també en l'autoestima i l'autoreconeixement individual de les dones, més enllà del rol de gènere imposat

4. Tot i que la pandèmia ha afectat negativament l'estudiantat sènior, el pas a una formació en línia ha esdevingut una oportunitat per aprofundir en les noves tecnologies

La pandèmia ha tingut efectes negatius en l'estudiantat sènior. La situació d'alerta sanitària ha comportat la pèrdua de relacions, el trencament de les rutines associades al fet d'anar a la universitat i les conseqüències que se'n deriven, tant en termes d'estat d'ànim com de la pròpia cura personal.

La migració a un sistema de formació en línia també ha resultat, en un primer moment, estressant. Alguns alumnes, de fet, reconeixen haver tingut dèficit d'atenció quan les sessions formatives han estat virtuals. Tanmateix, **la situació pandèmica ha reportat beneficis com ara introduir-se i/o aprofundir en el món de les noves tecnologies i en un augment de la motivació per a l'estudi.**

Tot i la bretxa digital, les noves eines informàtiques i la xarxa global d'internet ofereixen una millora en el procés d'aprenentatge de l'estudiantat sènior, que percep en la seua majoria beneficis quan compara la manera d'aprendre d'abans (prenent apunts) de la d'ara (ampliant informació amb cerques a la xarxa).

RESULTATS

5. Radiografia de la formació universitària sènior a la Xarxa Vives

La formació universitària sènior a les universitats de la Xarxa Vives s'ajusta a **quatre tipus de programes:**

ESP

Ensenyaments específics

Pla d'estudis dissenyat i implementat per la universitat específicament per a persones grans.

PI

Programa integrat

L'estudiantat sènior cursa assignatures amb estudiantat oficial de titulacions reglades oficials. Poden ser assignatures soltes, no és necessari realitzar tot un curs.

PM

Programa Mixt

Són aquells en els que es combinen ensenyaments específics (ESP) i programa integrat (PI).

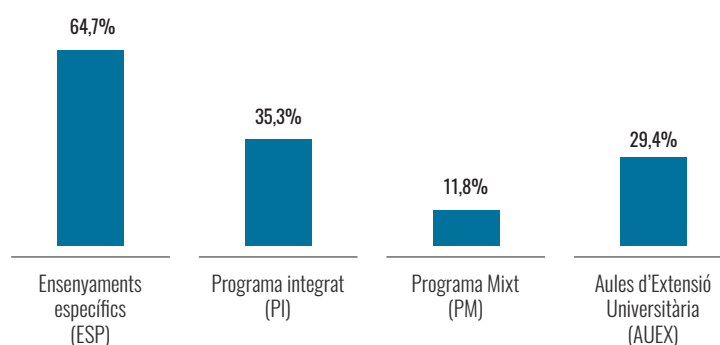
AUEX

Aules d'Extensió Universitària

Oferta d'activitats de tipus cultural, no organitzades com estudis universitaris.

Els ensenyaments específics (ESP), amb un pla **d'estudis dissenyat i implementat** per la universitat **de manera particular per a persones grans**, és la tipologia de formació universitària sènior més freqüent a les universitats de la Xarxa Vives (64,7%), seguida dels programes integrats (35,3%), les aules d'extensió (29,4%) i els programes mixtos que combinen ensenyaments específics amb programes integrats (11,8%).

Tipologies de programes sènior a les universitats de la Xarxa Vives

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació proporcionada per les universitats participants

Pel que fa a la **modalitat formativa**, es constata que la **formació en línia o semipresencial** suposa importants avantatges a nivell d'accessibilitat en punts allunyats dels campus (àrees rurals) i per a persones amb mobilitat reduïda o amb problemes d'accés als mitjans de transport i comunicació. La inclusió tecnològica encara és un repte per al col·lectiu d'estudiantat sènior, tot i que s'ha vist accelerat arran de la pandèmia.

RESULTATS

El context de confinament originat per la pandèmia ha provocat que la formació sènior en línia hagi passat de ser ofertada per només una universitat al curs 2018-2019, al 56% de les universitats en el curs 2019-2020

La formació universitària sènior és impartida per vora 2.000 docents a les universitats de la Xarxa Vives

Aquest volum suposa el 6% del personal docent i investigador de les universitats. El perfil d'aquest professorat és variat i inclou diferents figures: funcionari, contractat i associat. També hi ha casos en què es compta amb docents externs no universitaris.

La ràtio d'alumnes per professor/a als programes universitaris sènior és de 10.

Centres i programes on s'imparteix formació universitària sènior

La major part dels estudiants sènior es concentren en nuclis urbans grans, com Barcelona i València. Tanmateix, les universitats despleguen la formació universitària sènior arreu del territori. En aquest sentit, és significativa la gran importància que adquireix la **descentralització** de les activitats acadèmiques, apropant la formació als llocs de residència de la població sènior, zones rurals, entre altres.

Les universitats participants a l'estudi informen d'un total de **78 seus que imparteixen formació universitària sènior a Catalunya (48), al País Valencià (16) i a les Illes Balears (14)**.

RESULTATS

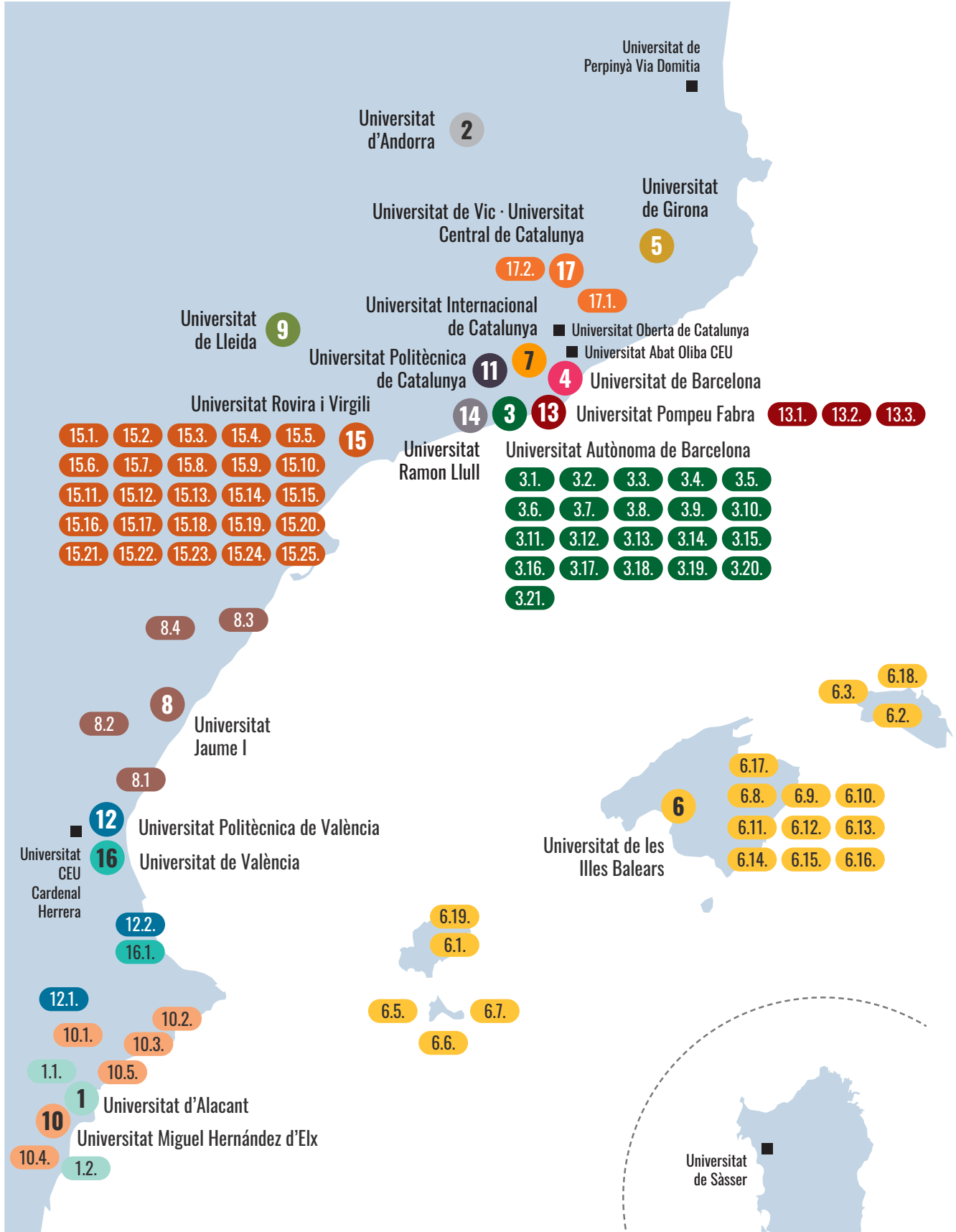
Universitats i seus locals on s'imparteix formació universitària sènior

UNIVERSITAT	PROGRAMA	SEUS
1 Universitat d'Alacant	Universitat Permanent	1.1. Seu d'Alacant. 1.2. Seu de Torrevella.
2 Universitat d'Andorra	Aula Magna	
3 Universitat Autònoma de Barcelona	Universitat a l'Abast	3.1. Campus de Bellaterra, 3.2. Campus de Sabadell, 3.3. Unitat Docent de la Vall d'Hebron (Barcelona), 3.4. Barberà del Vallès, 3.5. BCN - Baix Guinardó, 3.6. BCN - Horta, 3.7. BCN - Montbau, 3.8. BCN - St Pau, 3.9. BCN - Torre Llobeta, 3.10. Caldes de Montbui, 3.11. Castellar del Vallès, 3.12. Castellbisbal, 3.13. Cerdanyola del Vallès, 3.14. Granollers, 3.15. Montcada i Reixach, 3.16. Ripollet, 3.17. Rubí, 3.18. Sabadell, 3.19. Sant Cugat del Vallès, 3.20. Sant Quirze del Vallès, 3.21. Santa Perpètua de Mogoda.
4 Universitat de Barcelona	Universitat de l'Experiència	
5 Universitat de Girona	Programa Josep Torrellas. Formació per a més grans de 50 anys	
6 Universitat de les Illes Balears	Universitat Oberta de Majors. Diploma Sènior Universitat Oberta de Majors. Diplomes d'especialització	6.1. Eivissa 6.2. Alaior, 6.3. Ciutadella i 6.4. Maó 6.5. S. Francesc de Formentera, 6.6. S. Ferran de ses Roques, 6.7. El Pilar de la Mola 6.8. Centre Flassaders, 6.9. Secar de la Real, 6.10. Son Real, 6.11. Ses Veles, 6.12. Son Fortesa, 6.13. Establiments, 6.14. Rafal Vell, 6.15. Sant Jordi, 6.16. Es Molinar 6.17. Seus de Mallorca, 6.18. Menorca i 6.19. Eivissa
7 Universitat Internacional de Catalunya	Campus de l'Experiència	
8 Universitat Jaume I	Universitat per a Majors	8.1. Camp de Morvedre (Sagunt), 8.2. Interior (Sogorb), 8.3. Nord (Vinaròs i Sant Mateu) i 8.4. Ports (Morella i Vilafranca)
9 Universitat de Lleida	Programa sènior	Diferents seus de la universitat
10 Universitat Miguel Hernández d'Elx	SABIEIX Aules Universitàries de l'Experiència	10.1. Ibi, 10.2. Altea, 10.3. Benidorm, 10.4. Oriola, 10.5. El Campello
11 Universitat Politècnica de Catalunya	Espai UPC-Sènior	
12 Universitat Politècnica de València	Universitat Sènior	12.1. Campus d'Alcoi i 12.2. Campus de Gandia
13 Universitat Pompeu Fabra	UPF Sènior	Tots els campus: 13.1. Poblenou, 13.2. Ciutadella i 13.3. Mar
14 Universitat Ramon Llull	Programa Universitari per a Gent Gran	
15 Universitat Rovira i Virgili	Aules d'Extensió Universitària de la Gent Gran	15.1. Alcover, 15.2. Amposta, 15.3. Cambrils, 15.4. Constantí, 15.5. Deltebre, 15.6. El Morell, 15.7. El Vendrell, 15.8. Espluga de Francolí, 15.9. Falset, 15.10. Flix, 15.11. La Sénia, 15.12. Mont-roig del Camp, 15.13. Móra d'Ebre, 15.14. Reus, 15.15. Riudoms, 15.16. Salou, 15.17. Santa Coloma, 15.18. Queralt, 15.19. Sant Carles de la Ràpita, 15.20. Tarragona, 15.21. Torredembarra, 15.22. Tortosa, 15.23. Valls, 15.24. Vila-seca.
16 Universitat de València	Unimajors Gandia La Nau Gran	16.1. Gandia
17 Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya	FUB +Gran Aula d'Extensió U. de Centelles Aula d'Extensió U. Gent Gran d'Osona	17.1. Centelles 17.2. Vic

Font: Elaboració pròpia.

RESULTATS

Universitats i seus locals on s'imparteix formació universitària sènior

Font: Elaboració pròpia.

RECOMANACIONS

L'estudi trenca amb el mite de la vellesa com una etapa de la vida improductiva, sense possibilitats de seguir aprenent o de tenir un creixement personal. Per tant, **es reivindica el concepte d'envelliment actiu que reconeix que, en les persones grans, les necessitats intel·lectuals, culturals i socials no minven amb el pas del temps.** Els programes universitaris per a la gent gran cobreixen perfectament aquestes necessitats, acomplint una funció social inclusiva i retornant a les persones grans els seus drets de plena ciutadania. Les **recomanacions** que es deriven de l'estudi són les següents:

1.	Cal consolidar la formació sènior en els programes formatius universitaris degut al seu impacte social beneficiós en les persones grans que hi participen i en la societat en general.
2.	Cal millorar el sistema de finançament (beques, subvencions, fraccionament del pagament dels crèdits, etc.) per fer accessibles els programes universitaris sènior a tota la ciutadania.
3.	S'hauria de millorar la difusió dels programes entre la població a la qual van dirigits, especialment entre les persones de més edat i menys formades, tot aplicant-hi una perspectiva de gènere.
4.	S'ha d'introduir la perspectiva de gènere en les metodologies dels programes universitaris sènior, en els seus continguts i en les recerques que es fan sobre l'impacte social d'aquests.
5.	S'haurien d'afavorir espais de relació intergeneracionals en el si dels propis programes sènior.
6.	Cal seguir potenciant les activitats extrauniversitàries dels programes sènior.
7.	Caldria augmentar l'oferta formativa, tant en continguts com en places disponibles.
8.	S'hauria de fomentar la participació dels estudiants sèniors dins dels òrgans de participació de la universitat.
9.	S'ha de facilitar l'aprenentatge en eines digitals per pal·liar la bretxa digital i l'exclusió social de l'alumnat sènior per aquest motiu. Això permetrà consolidar la formació en línia en aquest àmbit i donar cabuda a que el propi alumnat elegeixi entre docència en línia o presencial.